

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 19 februari 2009

Mål nr

T 4474-07

KLAGANDE

AA

Ombud: Advokat NH

MOTPART

AKJ

Ombud: Advokat BK

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts dom den 19 oktober 2007 mål T 9133-06

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i huvudsaken ogillar Högsta domstolen käromålet.

Med ändring av hovrättens dom även när det gäller rättegångskostnader befriar Högsta domstolen AA från skyldigheten att ersätta AKJ för dennes rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förpliktar AKJ att ersätta AA för dennes rättegångskostnader vid tingsrätten med femtontusenfemhundra (15 500) kr, varav 15 000 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 25 oktober 2006 till dess betalning sker, och i hovrätten med fyrtiosextusentvåhundrafemtio (46 250) kr, varav 33 750 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 19 oktober 2007 till dess betalning sker.

AKJ skall ersätta AA för dennes rättegångskostnader i Högsta domstolen med tjugotvåusenfemhundra (22 500) kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AA har yrkat att Högsta domstolen ogillar käromålet och förpliktar AKJ att utge ersättning för AAs rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten med där yrkade belopp.

AKJ har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Det är ostridigt att AA enligt ett skuldebrev daterat den 7 juni 2004 utfäst sig att betala 300 000 kr, jämte ränta, till AKJ. Det är vidare ostridigt att AA den 22 och 23 februari 2005 betalat 350 000 kr till AKJ.

I målet har AKJ yrkat betalning för sin fordran enligt skuldebrevet. AA har invänt att han reglerat skulden genom betalningarna i februari 2005. AKJ har häremot hävdad att han avräknat den betalning AA erlade på en annan fordran som han också hade på denne.

Frågan i målet är om AAs betalningsförpliktelse enligt skuldebrevet kvarstår eller om den bortfallit genom betalningarna i februari 2005.

I de fall där en borgenär har två (eller flera) fordringar på samma gäldenär och gäldenären erlägger en betalning avgörs frågan vilken fordran som därigenom blir betald enligt reglerna om den s.k. avräkningsordningen. När det gäller frivillig betalning innebär dessa regler i huvuddrag följande. Finns inget bindande avtal mellan parterna om avräkningsordningen har gäldenären rätt att destinera sin betalning till en viss skuld, dock med den begränsningen att förfallen skuld måste betalas före icke förfallen och ränta

före kapital, se 9 kap. 5 § handelsbalken. Om gäldenären inte utnyttjar sin valrätt är principen att befogenheten att, med samma begränsning, bestämma avräkningsordningen övergår till borgenären. (Se närmare t.ex. NJA 1989 s. 177 och 1958 s. 117, Rodhe, Obligationsrätt, 1956 s. 162 f., Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl. 1996 s. 136 f. samt Mellqvist och Persson, Fordran & skuld, 8 uppl. 2007 s. 84 f.) Om destination inte har skett är alltså huvudregeln att borgenären får välja vilken av fordringarna som betalningen skall avräknas på och således vilken av fordringarna som skall anses vara betald.

Det sagda innebär i förevarande fall att AKJ – om han när betalning skedde hade två fordringar på AA – enligt huvudregeln hade rätt att avräkna den betalning som AA erlagt på vilken av fordringarna han ville, under förutsättning att AA inte kan anses ha destinerat sin betalning till skuldebrevsfordringen.

AA har bestritt att AKJ har haft någon annan fordran mot honom än den enligt skuldebrevet och anført att han därför inte haft anledning att särskilt destinerat de betalningar han gjorde i februari 2005.

Om den fordran som avräkning påstås ha skett emot är omtvistad måste bevisbördan för fordringens existens – i överensstämmelse med den allmänna regeln att det åligger en borgenär att styrka sin fordran, se t.ex. NJA 1975 s. 577, eftersom han typiskt sett har betydligt lättare än motparten att säkerställa bevisning – ligga på borgenären själv. En motsatt regel skulle

tvinga en gäldenär att alltid, även om han bara har en enda skuld, antingen destinera sin betalning eller begära att få betalningens ändamål specificerat i ett kvitto (jfr Rodhe, a.a. s. 199 f.).

Beträffande denna andra fordran som AKJ påstår sig ha mot AA är det ostridigt att AKJ den 21 och 23 juli 2004 har satt in sammanlagt 300 000 kr på AAs bankkonto. Parterna har emellertid olika mening om vad dessa insättningar avsåg. AKJ har påstått att insättningarna utgjorde ett lån till AA medan AA har påstått att AKJ genom insättningarna investerat i ett klädparti, varvid AA endast tillhandahöll sitt bankkonto för förmedling av pengarna. AKJ har inte åberopat någon bevisning i Högsta domstolen.

Mot AAs bestridande och version av vad insättningarna i juli 2004 avsåg kan inte slutsatsen dras att även dessa utgjorde en försträckning till AA eller att de på annat sätt medfört att AA skulle vara skyldig att betala ett motsvarande belopp till AKJ. Vid dessa förhållanden har AKJ inte visat att han haft den fordran på AA mot vilken den påstådda avräkningen skulle ha gjorts. Då AKJ inte riktat någon annan invändning mot att AAs betalningsskyldighet bortfallit genom betalningen i februari 2005 skall käromålet ogillas.

Vid denna utgång skall AKJ ersätta AA för dennes rättegångskostnader i samtliga instanser. AAs yrkande om sådan ersättning vid tingsrätten lämnades utan erinran. De begärda ersättningarna i hovrätten respektive Högsta domstolen får också anses skäliga. AAs talan får vidare anses

innefatta ett yrkande om befrielse från skyldigheten att ersätta AKJ för dennes rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten (jfr t.ex. NJA 2004 s. 69).

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Dag Victor, Severin Blomstrand (referent, skiljaktig), Ann-Christine Lindeblad och Lena Moore
Föredragande revisionssekreterare: Maria Hallqvist

	BILAGA TILL PROTOKOLL 2009-01-13	
		Mål nr T 4474-07

SKILJAKTIG MENING

Referenten, justitierådet Severin Blomstrand, är av skiljaktig mening beträffande motiveringen på det sätt som framgår av följande yttrande.

” Jag ansluter mig i huvudsak till föredragandens betänkande fram till och med det stycke som slutar med ’ - - - samt NJA 2006 s. 367).’. Därefter borde domskälen enligt min mening ha följande lydelse.

’Som grund för sitt bestridande av AKJs krav på betalning enligt skuldebrevet har AA påstått att han har betalat sin skuld. Med hänsyn till vad han har åberopat till stöd för betalningsinvändningen är utgångsläget att invändningen får anses vara styrkt. När AKJ hävdar att betalningen gällde någonting annat än skulden enligt skuldebrevet, innebär det att han bestrider att AA har betalat den skulden. Vad han åberopar syftar alltså till att minska bevisvärdet av vad AA har åberopat till stöd för sitt påstående så att bevisbördan – i enlighet med det nyss anförda – återgår till denne. Frågan är därmed om det som AKJ har åberopat medför att det vid en samlad bedömning måste anses att AAs påstående om betalning av skulden enligt skuldebrevet inte är styrkt.

Till stöd för sin ståndpunkt har AKJ åberopat de i målet ostridiga omständigheterna att han till AA har betalat två belopp om vardera 300 000 kr,

att han har skuldebrevet i behåll, *att* AA har betalat ett belopp om 350 000 kr *samt att* AA har gjort det utan att ange vad betalningen avsåg. Enligt AKJ innebär dessa omständigheter att det har uppkommit ett andra fordringsförhållande mellan parterna och att han har haft rätt att avräkna AAs betalning mot denna andra fordran. AKJ har inte åberopat någon bevisning i Högsta domstolen.

AA har för sin del åberopat bl.a. *att* han har undertecknat ett skuldebrev avseende den första betalningen men inte avseende den andra betalningen *och att* hans betalning om 350 000 kr svarar väl mot betalningsskyldigheten, inklusive ränta enligt skuldebrevet.

Någon slutsats om vad AKJs andra betalning avsåg kan inte dras av de åberopade ostridiga omständigheterna. Med tanke på att borgenären i ett kravmål normalt har att styrka sin fordran bör det krävas av AKJ att hans version stöds av handfast bevisning för att bevisbördan skall återgå till AA. Vad AKJ har anfört rubbar alltså inte bevisvärdet av vad AA har åberopat till stöd för sin invändning om att han har betalat den fordran som AKJ gör gällande i målet. Käromålet skall därför ogillas.’

I frågan om rättegångskostnaderna är jag ense med majoriteten.”

	BETÄNKANDE 2009-01-13	Aktbilaga 20
		Mål nr T 4474-07 Föredragande Maria Hallqvist

Jag föreslår att Högsta domstolen meddelar följande dom.

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom i huvudsaken ogillar Högsta domstolen käromålet.

Med ändring av hovrättens dom även när det gäller rättegångskostnader befriar Högsta domstolen AA från skyldigheten att ersätta AKJ för dennes rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förpliktar AKJ att ersätta AA för dennes rättegångskostnader vid tingsrätten med femtontusenfemhundra (15 500) kr, varav 15 000 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 25 oktober 2006 till dess betalning sker, och i hovrätten med fyrtiosextusentvåhundrafemtio (46 250) kr, varav 33 750 kr utgör ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 19 oktober 2007 till dess betalning sker.

AKJ skall ersätta AA för dennes rättegångskostnader i Högsta domstolen med tjugotvåusenfemhundra (22 500) kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom till dess betalning sker.

DOMSKÄL

Enligt ett skuldebrev daterat den 7 juni 2004 förband sig AA att en månad efter uppsägning, dock tidigast den 7 september 2004, betala 300 000 kr jämte ränta till AKJ. Den 21 och den 23 juli samma år satte AKJ in ytterligare sammanlagt 300 000 kr på AAs bankkonto. Den 22 och den 23 februari 2005 betalade AA 350 000 kr till AKJ.

AKJ har i målet yrkat betalning enligt skuldebrevet. AA har invänt att han reglerat skulden genom betalningarna i februari 2005. AKJ har emellertid genmält att de betalningarna avsåg de belopp som sattes in på AAs konto i juli 2004, vilka insättningar enligt AKJ också utgjorde ett lån till AA. AA har bestritt att han skulle ha lånat pengar av AKJ vid mer än ett tillfälle och har hävdats att AKJ genom insättningarna i juli investerade i ett klädparti, varvid AA endast tillhandahöll sitt bankkonto för förmedling av pengarna.

Frågan i målet är hur bevisbördan bör placeras mellan parterna när borgenären – mot gäldenärens betalningsinvändning – genmäler att en i och för sig ostridig betalning avsett en annan fordran än den som omfattas av käromålet.

I en rättegång om betalning på grund av försträckning är borgenären normalt skyldig att styrka sin fordran (se NJA 1975 s. 577). Detta ligger i linje med den s.k. bevissäkringsteorin som innebär att bevisbördan läggs på den part som typiskt sett har betydligt lättare än motparten att säkerställa bevisning. En borgenär kan exempelvis se till att det upprättas ett skuldebrev mellan parterna. På motsvarande sätt måste den som invänder att en skuld har betalats kunna visa detta, exempelvis

genom att uppvisa ett kvitto på betalningen. Att gäldenären har bevisbördan för att betalning har skett anses även gynna omsättningsintresset i samhället, dvs. det motsatta förhållandet skulle kunna minska villigheten att ge krediter utan säkerhet. (Jfr t.ex. Ekelöf och Boman, Rättegång IV, 6 uppl. 1992, s. 62 och 89 ff., och Fitger, Rättegångsbalken, suppl. 50 mars 2006, s. 35:12 f.).

Den omständigheten att gäldenären har bevisbördan för att betalning har skett hindrar inte att bevisskyldigheten kan växla mellan parterna med hänsyn till den bevisning som lagts fram av dem under processens gång. Om en gäldenär uppvisar kvitto på betalningen, men borgenären lyckas förebringa viss bevisning för att kvittot hänför sig till en annan fordran än den varom fråga är i målet, kan detta medföra att bevisbördan ”återgår” till gäldenären. Det är då tillräckligt att borgenärens motbevisning har den styrkan att det inte längre framstår som ”styrkt” utan endast t.ex. som ”sannolikt” att gäldenären har betalt. Genom rättens slutliga avvägning av all den bevisning som lagts fram i målet avgörs frågan om gäldenären fullgjort sin bevisbörda. (Jfr angående den s.k. falska bevisbördan t.ex. Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2005, s. 120, Ekelöf och Boman, a.a. s. 63 ff., samt NJA 2006 s. 367).

Gäldenärens bevisskyldighet för att betalning har skett förutsätter dock att borgenären dessförinnan har styrkt sin fordran. Gäldenärens bevisbörda i detta avseende kan alltså aldrig innebära att gäldenären måste styrka betalning av en fordran som borgenären inte har visat att han har. Om borgenären genmäler att en ostridigt erlagd betalning avser en annan fordran än den som omfattas av käromålet, måste borgenären kunna styrka också detta andra fordringsförhållande mellan parterna (jfr Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 199 f.).

I enlighet med det anförda är AKJ således skyldig att visa att insättningarna av 300 000 kr på AAs konto i juli 2004 utgjorde en försträckning till den senare. AKJ har inte åberopat någon bevisning i Högsta domstolen. Han har anfört att de i målet ostridiga omständigheterna – att han till AA har utbetalat två belopp om vardera 300 000 kr, att han har reversen i behåll, att AA har betalat ett belopp om 350 000 kr samt att AA gjort det utan att ange vad betalningen avsåg – innebär att det uppkommit ett andra fordringsförhållande mellan parterna genom nämnd insättning i juli samt att han haft rätt att avräkna den erlagda betalningen mot denna andra fordran.

Mot AAs bestridande och version av vad insättningarna i juli avsåg kan inte slutsatsen dras att även dessa utgjorde en försträckning till AA. Vid dessa förhållanden har AKJ inte visat att han haft mer än en fordran på AA som den ostridiga betalningen kunnat avse. Eftersom AKJ således fått betalt för den fordran han gör gällande i målet skall käromålet ogillas.

Vid denna utgång skall AKJ ersätta AA för dennes rättegångskostnader i samtliga instanser. AAs yrkande om sådan ersättning vid tingsrätten lämnades utan erinran. De begärda ersättningarna i hovrätten respektive Högsta domstolen får också anses skäligen. AAs talan får vidare anses innefatta ett yrkande om befrielse från skyldigheten att ersätta AKJ för dennes rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten (jfr t.ex. NJA 1982 s. 502).